

Gudstjeneste: Utdeling av syndenes forlatelse¹

*Pastor John T. Pless
University Lutheran Chapel
Minneapolis, MN*

“La min munns ord og mitt hjertes tanke være til velbehag for ditt åsyn, Herre, du min klippe og min gjenløser!” Salme 19,15

Jeg er takknemlig for å ha blitt invitert av presidenten deres til å snakke om temaet “Vår tilbedelsesform” fra en pastors perspektiv. President Hartwig² har bedt alle som skal foredra, om at dette gjøres slik at pastorer og menigheter får hjelp til å ta informerte og veloverveide beslutninger i liturgiske spørsmål. Det er min bønn at jeg kan stå til tjeneste for dere ved å tenke gjennom saken på grunnlag av Den Hellige Skrift og den lutherske bekjennelse.

Debatten omkring bruken eller fraværet av tradisjonelle lutherske liturgiske former har kommet opp som et hett tema i synoden vår. For noen vil det jeg i dag har å si utvilsomt få temperaturen til å stige. Min intensjon er likevel ikke å kaste bensin på bålet men å kaste lys over saken. Jeg skal forsøke å snakke så direkte som mulig, ikke for å støte, men for å gi klarhet i saken vi har for oss. Jeg tror ikke at den pågående striden handler om “form” vs. “innhold”. Det er åpenbart fra den apostoliske kirke så vel som fra den evangelisk-lutherske reformasjon at evangeliets innhold skaper og definerer den form evangeliets utdeling har. Videre tror jeg det er åndelig sett farlig å sette likhetstegn mellom liturgi og adiafora. Liturgien vil alltid bekjenne eller fornekte evangeliet – evangeliet er aldri et adiaforon. Det leder meg til hovedtesen i dette korte foredraget: Liturgiens krise er et resultat av forvirring omkring syndenes tilgivelse. Som sådan er det et lærespørsmål og derfor i ytterste konsekvens kirkesplittende.

Artikkel VII i den Augsburgske bekjennelse definerer kirken liturgisk, for å si det som den australske lutherske teologen John Kleinig. Artikkel VII bekjenner at “Til de kristne kirkers (menigheters) sanne enhet er det tilstrekkelig at man samstemmer om evangeliets lære og forkynner dets rene mening og at forvaltningen av sakramentene skjer overensstemmende med Guds ord”³ (CA VII:2). Legg merke til at Augustana ikke definerer kirken bare på grunnlag av den blotte tilstedeværelse av Ord og Sakrament, men ved det faktum at evangeliet forkynnes rent og sakramentene forvaltes rett, i samsvar med det guddommelige Ord. Forkynnelse av Ordet og forvaltning av sakramentene krever liturgi. Ord og Sakrament er ikke statiske gjenstander men midler. Og gjennom disse midler arbeider Herren selv for å konstituere og opprettholde sin kirke. Og la det være klart, Augustana VII sier at

¹ *Overs.* Originaltittel: “Divine Service: Delivering Forgiveness of Sins”. Foredrag ved South Dakota Lay/Clergy Conference. Rapid City og Sioux Falls, SD, hhv. 6. og 7.mai 1995. Foredraget finnes på engelsk her:

<http://www.ctsfw.edu/page.aspx?pid=376>. Artikkelen er også trykket i tidsskriftet *Logia: A Journal of Lutheran Theology*, volume 5, Number 4, Reformation 1996, s.23-27. Forfatteren er i dag “Assistant Professor of Pastoral Ministries and Missions” ved Concordia Theological Seminary I Fort Wayne, Indiana. Oversatt av Jarle Blindheim med forfatterens tillatelse. Oversettelses noter er angitt med “*Overs.*”

² *Overs.* “District President” i Missouri-synoden.

³ *Overs.* Olav Valen-Sendstad, *Samlede verker II - Dogmatikken for legmenn Konkordieboken*, Stavanger 1999. s. 176. Konf. Jens Olav Mæland (red.), *Konkordieboken*, Oslo 1985, s. 32 og note 40.

kirkens sanne enhet ikke er grunnet på uniform praksis når det gjelder seremonier innstiftet av mennesker. Disse menneskelagde seremoniene er ikke liturgi.⁴

Liturgien er gudstjeneste⁵, Herrens tjeneste til oss gjennom forkynnelsen av sitt Ord og utdelingen av sitt legeme og blod. I den lutherske bekjennelsens teologi er Gud subjektet, ikke objektet i de liturgiske handlingene. Banen går fra Herren til kirken og så fra kirken til sin Herre. I Lukas 22, rett etter å ha innstiftet sitt legemes og blods nattverdmåltid, sier han: "Men jeg er som en tjener blant dere." (v. 27). Dette verset gir oss konkret den lutherske forståelse av liturgi; liturgien er den tjeneste som Jesus yter sin kirke, gitt av nåde og mottatt ved tro. Ved å insistere på at messen hovedsakelig er et offer som bydes frem for Gud av kirken, hadde romerkirken reversert denne strømmen. Reformerte protestanter definerer på samme måte tilbedelse som en menneskelig aktivitet, dvs. at kirkens lovprisning lydlig tilskrives en eneveldig Guds majestet.

For bekjennelsestro lutheranere handler ikke liturgien om menneskelig aktivitet men om Herrens realpresens⁶, han som bøyer seg ned for å legge sine ord i ørene våre og sitt legeme og blod i munnene våre. Liturgi, siden den er Guds tjeneste, deler ut syndenes forlatelse. Liturgien eksisterer ikke for å gi lærerik underholdning, motivasjon til en helliggjort livsførsel, eller terapi for psykiske lidelser, men for syndenes forlatelse. I sitt skrift "Mot de himmelske profetene om bildene og sakramentet" skriver Luther: "Dersom jeg nå vil ha min synd tilgitt, må jeg ikke løpe av sted til korset, for der finner jeg ennå ikke syndsforlatelse utdelt. Heller ikke må jeg holde meg til det å minnes og erkjenne Kristi lidelse slik Karlstadt leker, for i det finner jeg den heller ikke. Nei, til sakramentet eller evangeliet må jeg, der finner jeg ordet som utdeler, skjenker, frembyr og gir meg den tilgivelsen som ble kjøpt på korset."⁷ I liturgien er Gud selv tilstede for å tilgi synder.

Kultusen, den konfesjonelle lutherdoms liturgiske former, er formet av den syndstilgivende Kristus sin realpresens i sitt ord og ved sitt legeme og blod. For tiden blir lutheranere oppfordret til å bytte et liturgisk uttrykk formet av den tilgivende Kristus sin realpresens mot et annet uttrykk. Uttrykket vi blir oppfordret til å gjøre til vårt eget har sine røtter i den amerikanske evangelikale bevegelse. Syndenes forlatelse har ikke noen realpresens innenfor den evangelikale bevegelses teologi. I beste fall blir anfektede syndere vist tilbake til Golgata. Problemet er bare, som Luther har minnet oss om, at syndenes tilgivelse var vunnet på Golgata men ikke utdelt der. Golgata ligger nesten to tusen år tilbake i tid. På sitt verste viser den evangelikale bevegelse den anfektede synder inn i seg selv til sin egen samvittighet. Dette er en grov forkludring av lov og evangelium, slik som dr. Walther minner oss om i tese IX: "... Guds Ord er ikke rett delt når syndere som har blitt slått ned og forskrekket av loven blir vist, ikke til Ordet og Sakramentene, men til deres egne bønner og kamper med Gud for at de skal kunne vinne seg vei til salighet; med andre ord, når de blir fortalt at de skal fortsette å be og kjempe inntil de føler at Gud har mottatt dem inn til salighet."⁸ Denne subjektivisme er en del av den evangelikale bevegelses sanger og liturgiske praksis. I den evangelikale bevegelses kultus byttes

⁴ Overs. Se Ap XXIV 80-83 og FC Ep X 9. Mæland, *ibid.* hhv. s. 215f og 415.

⁵ For en god utleggelse av ordet gudstjeneste [Overs. Pless bruker her det tyske "Gottesdienst" i tillegg til det engelske "devine service"], se Norman Nagel, "Whose Liturgy is It?" i *Logia*, Eastertide, 1993, s. 4-8. Se også Fred Precht, *Lutheran Worship: History and Practice*, St. Louis 1993, s. 44-47.

⁶ Overs. Virkelig tilstedeværelse. Ref. Brynjar Haraldsø, *Fagord i Teologi og kristendom*, Oslo 1999.

⁷ Martin Luther, *Verker i Utvalg III*, Oslo 1980, s. 314

⁸ C.F.W. Walter, *The Proper Distinction Between Law and Gospel*, oversatt fra tysk til engelsk av W.H.T. Dau, St. Louis 1928. Se også Robert Shaibley, "A Lutherand Strategy for Urban Ministry; Evangelism and the Means of Grace", *Logia Holy Trinity*, 1994, s. 6-13.

tilsigelsen av syndenes forlatelse mot forvissninger om nåde⁹, evangeliet som frelsens effektive ord byttes mot et evangelium som oppfordrer og krever en menneskelig bestemmelse, og Herrens legemes og blods nattverd byttes mot en symbolsk ihukommelse av det som hendte i rommet ovenpå. Hvor er syndenes forlatelse?

Som jeg nevnte tidligere, kommer krisen liturgien er i fra forvirring i forhold til syndenes forlatelse. Bevis for denne påstanden finner man i den nye boken til Timothy Wright, en av pastorene i ELCAs Community Church of Joy i Phoenix. I boken sin "A Community of Joy: How to Create Contemporary Worship"¹⁰, prøver Wright å svare på spørsmålet, "Hvordan kan vi bruke samlingen til å tiltrekke og holde på ikke-religiøse mennesker?" (s.24). Wright anser strukturene i den lutherske liturgien for å sperre veien for vekkelse. Som et minimum, ber Wright inntrengende lutheranere om å "varme opp liturgien" med innbydende ytre omgivelser, navneskilt, tydelig oppmerking og en veltrøstet stab av verter og ledsagere. Men det trengs mer. Syndsbekjennelsen må bort. "Noen menigheter begynner gudstjenesten med bekjennelse og tilgivelse. Erfarne kirkegjengere kan verdsette en åpning med dette viktige liturgiske leddet, men å begynne gudstjenesten med bekjennelse og tilgivelse sier til de som har kommet: 'Dere er syndere!' I årevis har folk holdt seg borte fra kirken i frykt for slik fordømmelse. Og når de endelig har fått mot nok til å komme, hører de fra begynnelsen hvor onde de er – at de ikke kan ta del i tilbedelsen før de har bekjent sine feiltrinn og uttilstrekkeligheter" (s. 42). Vi får beskjed om å "Se opp for religiøse fraser i salmene" (s. 46). Alt dette snakket om "serafar (...) løyner andlet djupt i famn" og "vårt skjold og verge"¹¹ vil bare forvirre kirkefremmede. Forkynnere instrueres til å huske at "når du forbereder budskapet er ikke spørsmålet 'Hva skal jeg preke om?' men 'Til hvem skal jeg preke?'" (s. 86). Derfor får forkynnere dette rådet fra Wright: "Gjør-det-selv-avdelingene i bokhandelen representerer en viktig resurs for ideer til relevante prekener. Særlig viser psykologi- og selvhjelpsavdelingene seg å være til hjelp. Da bøkene er skrevet for å møte folks behov (og for å tjene penger), fokuserer forfatterne på saker som garantert er relevante" (s. 102). Når det kommer til nattverden, sier Wright om lukket nattverd at : "Denne måten å gjøre det på fungerer ikke i en gudstjeneste tilrettelagt for kirkefremmede. Ved å 'ekskudere' fremmøtte vil de miste interessen. Det ødelegger det åpne og inkluderende miljøet som kirken prøvde å skape" (s. 122). Igjen er mitt spørsmål: "Hvor er syndenes forlatelse?"

Wright ønsker at vi forlater luthersk liturgi på grunn av motstridende kulturer. I praksis oppfordrer han oss til å forlate den nådemiddelsentrerte lutherske kulturen til fordel for den i økende grad pragmatiske kulturen i den amerikanske evangelikale bevegelse.¹² Dette er en invitasjon vi for evangeliets skyld må avvise.

⁹ Overs. Sammenlign Luthers salme "Nå fryd deg kristne menighet" (særlig v. 8), nr. 370 i *Salmebok for hjem og skole*, med den amerikanske sangen "Salige visshet", nr. 119 i *Sangboken*.

¹⁰ Timothy Wright, *A Community of Joy: How to Create Contemporary Worship*, Nashville 1994. Alle sidereferanser er angitt i teksten.

¹¹ Overs. I det første tilfellet er det usikkert hvilken salme det siktes til. Her er brukt "Lat kvar jordisk skapning teia", nr. 634 i *Norsk Salmebok* (nr. 241 i *Lutheran Worship*). I det andre tilfellet vises til Luthers salme "Vår Gud han er så fast en borg", nr. 457 i *Salmebok for hjem og skole*.

¹² Se følgende kritikker som er skrevet innenfor den evangelikale bevegelse: Os Guines, *Dining With the Devil: The Megachurch Movement Flirts With Modernity*, Grand Rapids 1993; Douglas Webster, *Selling Jesus: What's Wrong with Marketing the Church*, Downers Grove, Illinois 1992; Michael Scott Horton, *Made in America: The Shaping of American Evangelicalism*, Grand Rapids 1991; David Wells, *No Place for the Truth or Whatever Happened to Evangelical Theology?*, Grand Rapids, 1993 og David Wells, *God in the Wasteland: The Reality of Truth in a World of Fading Dreams*, Grand Rapids, 1994.

Hva må gjøres? La oss først erkjenne at den kirkelige (religiøse) kultur i Nord-Amerika er den evangelikale bevegelses. Denne kulturen har sinne røtter først i puritanisme, som grunnleggende er Kalvinistisk, og dernest i de store vekkelsesbevegelsene sent på 1800- og tidlig på 1900-tallet. De amerikanske evangelikale bevegelses etos hører hjemme i Nord-Amerika. Som Nathan Hatch pekte på i sin bok "The Democratization of American Christianity",¹³ er de jeffersonske ideer om individuell frihet og likeverd symptomatiske for den evangelikale bevegelses vektlegging av omvendelsen som en personlig avgjørelse, og av kirken som et åndelig demokrati. Den evangelikale bevegelses betoning av den troendes selvbestemmelsesrett og den øyeblikkelige åndelige opplevelse skilt fra sakramentale midler, har formet en religiøs kultur som aksentuerer individuell tro fremfor kirkens liv og tenderer mot å karakterisere dåp, absolusjon og Herrens nattverd som ytre ting, som i beste fall ligger i periferien av kristenlivet. Subjektivitet koblet med misstenksomhet overfor intellektet har gitt en religiøs kultur som hever hjerte over hode og følelse over intellekt. Lutheranere kan i like liten grad kompromittere med denne kulturen som Luther kunne inngå en avtale med Zwingli, og like lite som de konfesjonelle lutheranere i forrige århundre kunne gå inn i kirken i den gammelprøyssiske union.¹⁴ Den evangelikale bevegelse er av en annen ånd.¹⁵

I en kultur som så dyptgående har blitt påvirket av den evangelikale bevegelse er det avgjørende at vi vektlegger det særegent lutherske. Artikkel X i Konkordieformelens "grundige forklaring" bekjenner: "Vi tror lærer og bekjenner også at i en bekjennelsestid, når fiendene av Guds Ords søker å undertrykke det hellige evangeliums rene lære, er hele Guds menighet, ja ethvert kristent menneske – men særlig Guds Ords tjenere som er forstandere for Guds menighet – pliktige til i overensstemmelse med Guds Ord fritt og offentlig å bekjenne læren og det som hører til hele religionen, og ikke bare med ord, men også i gjerning og handling. I et slikt tilfelle skal de ikke vike for motstanderne selv i slike mellomting eller tåle at de med makt eller list blir påtvunget dem av fiendene slik at den rette gudsdyrkelsen blir svekket og avgudsdyrkelsen innført eller befestet"¹⁶ (FC SD, X 10f). På Konkordieformelens tid var utfordringen man stod over for, forsøket på å innføre seremonier fra romerkirken hos lutheranerne for å gi inntrykk av enhet. I dag er utfordringen fra andre siden av gjerdet, da noen lutheranere gir inntrykk av at det ikke er noen reell ulikhet mellom dem og amerikanske evangelikale.

Denne utfordringen er faktisk ikke ny for Missouri-synoden. Den såkalte amerikanske lutherdom som Samuel Schmucker var forkjempet for i det forrige århundre, var årsak til at C.F.W Walther skrev følgende:

Vi nekter å la oss lede av dem som blir støtt av våre kirkeskikker. Vi fastholder dem desto sterkere når noen ønsker å gi oss en skyldig samvittighet på grunn av disse (...) Det er sannelig foruroligende at mange av våre kristne venner oppfatter at ulikheten mellom lutherdom og papisme ligger i ytre ting. Det er leit og skrekkelig feigt når man ofrer de gode oldkirkelige kirkeskikker for å behage selvbedradde amerikanske sekter, for at de ikke skal beskyldes oss for å være papistiske. Virkelig! Skal jeg frykte for en metodist som perverterer det frelsende Ord eller skjemmes ved min gode sak, og ikke snarere glede meg over at sektene kan si gjennom våre skikker at jeg ikke tilhører dem?(...) Vi insisterer ikke på at det skal være uniformitet i forståelse, følelse eller smak blant alle troende

¹³ Nathan Hatch, *The Democratization of American Christianity*, New Haven 1989.

¹⁴ Overs. Union av den reformerte og den evangelisk-lutherske kirke i Prøysen. Det forfatteren her viser til er en del av historien til Missouri-synoden.

¹⁵ Overs. Se Luthers ord til Burcher under Marburg Colloquium (Luther og Zwingli). Hos Herman Sasse, *This is My Body*, Adelaide 1977, s. 213f. Se også s. 221.

¹⁶ Mæland, *op.cit.* s. 520f.

*kristne—ikke heller tør noen tro at alle tenker som ham. Like fullt står det fast at den lutherske liturgi skiller luthersk gudstjeneste fra gudstjenesten i andre kirkesamfunn i så stor grad at gudstjenestelokalene hos de sistnevnte ser ut som forelesningssaler hvor hørerne bare tales til eller undervises, mens våre kirker i sannhet er bedehus hvor kristne tjener den store Gud offentlig overfor verden.*¹⁷

Det er med god grunn at grunnreglene for Missouri-synoden følger Walther i å gjøre "Utelukkende bruk av læremessig ren ordning, salmebøker og katekismer i kirke og skole"¹⁸ til en betingelse for kirkemedlemskap.

Det er flere implikasjoner for menighetsliv og pastoral praksis. I menigheter som holder seg til salmeboken er ikke en avvisning av den "alternative gudstjeneste-bevegelsen" det samme som en bekreftelse på at alt er i orden.¹⁹ Kenneth Korby har kommentert at det fins tre typer kirker: 1) kirker med liturgien; 2) kirker uten liturgien; og 3) liturgiske kirker. Det finnes kirker som aldri avviker fra s. 5 eller s. 15 i "The Lutheran Hymnal" eller s. 158 i "Lutheran Worship"; de har liturgien, selv om de egentlig ikke vet hvorfor. Og så fins det menigheter som helt har forlatt liturgien. Men ekte liturgiske kirker er hjemme i liturgien; den er kilden og sentrum i livet deres. Og jeg er ikke i tvil om at en av grunnene til at "alternative tilbedelsesformer" så ivrig har blitt omfavnet av mange i Missouri-synoden er at det aldri har blitt undervist i liturgien, samt at rikdommen i våre salmebøker i stor grad har blitt latt liggende ubrukt. Det er ikke liturgien som er problemet men måten den har blitt misbrukt på. I "Lutheran Worship: History and Practice" skriver Arthur Just i kapittelet om "Liturgisk fornyelse i soknet", følgende: "Et kapittel om liturgisk fornyelse legger opp til at liturgien trenger fornyelse... Kanskje er det ikke liturgien det er noe galt med men de som bruker liturgien. Liturgisk fornyelse må rettes mot presteskapet og menigheten."²⁰

Menighetene skulle forvente at synodens seminarer sørger for prester som kjenner liturgien som sin egen bukselomme. På det nåværende tidspunkt kreves bare ett kurs i liturgi ved våre seminarer. Dette er knapt nok tilstrekkelige til å forberede pastorer som skal være i stand til å forstå gudstjenestens teologi og planlegge og lede gudstjenesten der etter. Et grunnleggende kurs i liturgiens teologi skulle dannet grunnlag for ytterligere minst to obligatoriske kurs i gjennomføringen av gudstjenesten (veiledningen til de ulike leddene, den faktiske ledelse av gudstjenesten) og liturgi i relasjon til sjelesorgen (ulike kirkelige handlinger). En styrket undervisningsplan i liturgisk teologi må settes i sammenheng med et yrende liturgisk liv ved seminaret. Med andre ord burde studentpresten være den mest kompetente liturgen ved læreinstusjonen, og studentgudstjenesten bør vise det absolutt beste av vår liturgiske arv.

Viss vi har en rett forståelse av rettferdiggjørelsen vil vi få en rett forståelse av liturgien. Luther skriver i Store Katekisme: "Videre tror vi at vi har syndenes forlatelse i denne kristne menighet. Syndenes forlatelse blir gitt ved de hellige sakramenter og ved absolusjonen, og dertil ved alle de trøstefulle ord i hele evangeliet. Her hører det da hjemme, alt det som skal forkynnes om sakramentene, ja hele evangeliet og alle tjenesteoppdrag i hele kristenheten (...). Derfor er alt i kristenheten innrettet på at vi hver dag skal få full tilgivelse for synd ved Ord og tegn (sakramentene),

¹⁷ C.F.W. Walter, *Essays for the Church, Volume I*, St. Louis 1992, s. 194.

¹⁸ *Handbook of the Lutheran Church-Missouri Synod*, St. Louis 1992.

¹⁹ *Overs.* Salmeboken som nevnes i foredraget, "Lutheran Worship" inneholder også ulike gudstjenesteordninger, ref. fortsettelsen.

²⁰ Precht, *op.cit.*, s. 21.

slik at våre samvittigheter kan bli trøstet og opplivet så lenge vi lever i verden”²¹ (SK II:54f). For Luther og bekjennelsen, konstitueres kirken i liturgien, det vil si, den mottar sitt liv fra Kristus i hans ord og gaver, som gir syndenes forlatelse. Da er det ikke til å undre seg over at bekjennelsen vår plasserer preken og sakrament i sentrum, og insisterer på at kirkene våre ikke har forlatt messen men feirer den hver søndag og ved andre høytider (Ap XXIV).

Vår omsorg for liturgien næres ikke av tradisjonalisme som har til intensjon å preservere fortiden. Det er i stedet en omsorg for at den syndenes forlatelse som ble vunnet av vår Herre i hans lidelse og død skal forkynnes og utdeles i all sin sannhet og renhet til synderes frelse. I dette perspektiv skal liturgiske tekster og liturgisk praksis vurderes. En av mine kolleger i Logia’s redaktørgruppe, pastor Joel Brondos, har utviklet et hjelpemiddel som en støtte til en slik evaluering.²²

Våre historiske lutherske liturgier er Kristussentrerte i motsetning til menneskesentrerte, de gjenspeiler korsteologi i stedet for herlighetsteologi, de sentreres i spesiell åpenbaring, ikke naturlig åpenbaring, de knytter oss til nådens midler, de henvender seg til troen i stedet for til følelsene, og de forankrer oss i inkarnasjonen, ikke i myter. Nevnte hjelpemiddel sammen med introduksjonen til ”Lutheran Hymnal” bør anbefales som et verktøy for pastorer når de skal lære menighetene opp i liturgiens teologi.

To punkter om viktigheten av undervisning er på sin plass. La pastoren begynne med å lære de eldste eller menighetsrådet. Hvorfor ikke legge inn fra 45 minutter til en time med studium i hvert eldsterådsmøte? Gjennom et år kunne pastoren arbeide seg gjennom de grunnleggende lærepunktene og den grunnleggende liturgiske praksis på basis av Skrift og bekjennelse.²³ Enhver liturgisk endring som skal gjøres i menighetens gudstjenesteliv må understøttes med håndfast opplæring.

Liturgiens læremessige innhold har en nøkkelposisjon i opplæringen av nye medlemmer. Jeg har andre steder argumentert for at trosopplæringen er den livlige forbindelsen mellom evangelisering og liturgi.²⁴ Liturgien er ikke umiddelbart forståelig eller tilgjengelig for den ikke-troende. Gjennom trosopplæring blir den troende flyttet fra denne verdens kultur til kulturen i Guds koloni på jorden, den hellige kristne kirke.²⁵ Kulturen i Guds koloni har sitt eget språk, troens språk. Troens språk er liturgiens språk. Trosopplæringen lærer den omvendte dette språket. Tre bøker er essensielle i denne trosopplæringen: Den Hellige Skrift, Lille katekisme og salmeboken²⁶. Læren som er tatt fra Skriften bekjennes i katekismen og uttrykkes tilbedelsesmessig i liturgien og i salmene.

²¹ Mæland, *op.cit.*, s. 349

²² *Logia: A Journal of Lutheran Theology*, volume 3, number 1, Epiphany/January 1994, oversikt på s. 66.

²³ Tilleggsressurser for undervisning i liturgi inkluderer Fred Precht, *Lutheran Worship: History and Practice*, St. Louis 1993; Roger Pittelko, *Touchpoint Bible Study: Worship and Liturgy*, St. Louis 1995; Harold Senkbeil, *Dying to Live: The Power of Forgiveness*, St. Louis 1994; Harold Senkbeil, *Sanctification: Christ in Action – Evangelical Challenge and Lutheran Response*, Milwaukee 1989 og John T. Pless, *Real Life Worship Reader*, Minneapolis 1994.

²⁴ Se min GEM modul med tittelen ”Catechesis: The Lively Link Between Evangelism and Worship”.

²⁵ Oversikten fra Trinity-Pentecost 1995 utgaven av *Concordia Pulpit Resources* kan være til hjelp. Jeg vil sammen med David Wells argumentere for at mye av evangelikal tilbedelse gjenspeiler ”verdens synsvinkel”. Luthersk gudstjeneste gjenspeiler ”den kristne synsvinkel”. Se også Gene Vieth, *Postmodern Times*, Weaton, Illinois 1994 og Phillip J. Lee, *Against Protestant Gnostics*, New York 1987.

²⁶ *Overs.* Det tenkes sannsynligvis her på en salmebok som inneholder gudstjenesteordningen(e), ref. note 19.

Avslutning

Tenk på historien om gullkalven i 2. Mosebok 32. Israels barn, nylig utvandret fra Egypt, har slått leir i Sinais villmark. De vet ikke hva det har blitt av Moses. Folket går til Aron med spørsmål om nye guder. Aron svarer på deres "følte behov" og lager en gullkalv til dem, en "tilbedelsesform" som var kulturelt relevant i deres kanaaneiske sammenheng. Dette var underholdningsevangelisering på sitt beste, i det vi leser at "Folket satte seg ned for å ete og drikke og stod opp for å leke" (2.Mos 32,6). Selv om Aron kalte det "høytid for Herren!" (2.Mos 32,5), kalte Gud det avgudsdyrkelse. Apostelen skriver "Men alt dette hendte dem som forbilder, og det er skrevet til formaning for oss, som de siste tider er kommet til. (...) Derfor, mine kjære, vend dere bort fra avgudsdyrkelsen!" (1.Kor 10,11 og 14).

Det motsatte av avgudsdyrkelse er tro på Jesus Kristus. Tro er, som bekjennelsen så ofte minner oss om, virkelig den høyeste form for tilbedelse av Gud. Ingen syndstilgivelse, ingen tro. Liturgien frir oss fra selvvalgte tilbedelsesformer, og drar oss ut av avgudsdyrkelsen til omvendelse og tro.

Introduksjonen til "Lutheran Worship" sier det treffende:

Gjennom å si tilbake til Ham det han har sagt til oss, gjentar vi det som i høyeste grad er sant og visst. Hans navn er i høyeste grad sant og visst, det han satte på oss ved dåpens vann. Vi er hans. Dette erkjenner vi i begynnelsen av gudstjenesten. Hvor hans navn er, der er han. Fremfor ham erkjenner vi at vi er syndere, og trygler om tilgivelse. Hans tilgivelse er gitt oss, og frie og tilgitte hyller vi ham som vår store og nådige Gud, i det vi anvender på oss selv de ord han har brukt til å gjøre seg selv kjent av oss.²⁷

John T. Pless, prest
University Lutheran Chapel
24.04.1995

²⁷ *Lutheran Worship*, St.Louis 1982, s. 6.